Ministerie van Buitenlandse Zaken

Migratierapportage 2024

Inhoudsopgave

Inleiding 4

1 Migratie context wereldwijd 5

2 Beleidsinzet 7

3 Verdieping opvang in de regio 13

4 Verdieping migratiesamenwerking 19

Afkortingen

COMPASS	Cooperation on Migration and Partnerships to Achieve Sustainable Solutions
EU	Europese Unie
FRIT	Facility for Refugees In Turkey
GCFF	Global Concessional Financing Facility
ICMPD	International Centre for Migration Policy Development
IFC	International Finance Corporation
ILO	International Labour Organization
IOM	International Organization for Migration
MoU	Memorandum of Understanding
OHCHR	Office of the United Nations High Commissioner for Human Rights
REAN	Return and Emigration Assistance from the Netherlands
SGM	Speciaal Gezant Migratie
SSAR	Solution Strategy for Afghan Refugees
STEAP	School anti-Trafficking Education and Advocacy Project
UNFPA	United Nations Population Fund
UNHCR	United Nations High Commissioner for Refugees
UNICEF	United Nations International Children's Emergency Fund
UNODC	United Nations Office on Drugs and Crime

Inleiding

Voor u ligt de eerste editie van de migratierapportage van het ministerie van Buitenlandse Zaken. Met deze rapportage wordt voldaan aan de motie[1] van de leden Brekelmans, Veldkamp en Tuinman om jaarlijks te rapporteren over de inspanningen van het ministerie van Buitenlandse Zaken om meer grip te krijgen op migratie en om migratieafspraken te maken met herkomst- en doorreislanden.

Grip op asiel en migratie is een prioriteit van dit kabinet.[2] Het ministerie van Asiel en Migratie draagt de overkoepelende verantwoordelijkheid voor het internationale migratiebeleid van Nederland. Het ministerie van Buitenlandse Zaken speelt hierin een belangrijke rol, gezien het grensoverschrijdende karakter van migratie, waarvoor internationale samenwerking essentieel is. Het ministerie van Buitenlandse Zaken draagt dankzij zijn brede verantwoordelijkheid en wereldwijde postennetwerk bij aan een migratie inzet die stevig is ingebed in de bilaterale relatie met partnerlanden. Migratie raakt immers aan verschillende onderdelen van het buitenlandbeleid zoals visumbeleid, internationale veiligheid, mensenrechten, ontwikkelingshulp, conflictresolutie en- preventie en handel. De bilaterale, Europese en multilaterale inzet liggen hierbij nadrukkelijk in elkaars verlengde.

Deze rapportage biedt een overzicht van de inspanningen in 2023 van het ministerie van Buitenlandse Zaken voor een effectief migratiebeleid. Het ministerie zet daarvoor een breed scala aan instrumenten in, zoals bilaterale diplomatie, multilaterale onderhandelingen, -verklaringen en -coalitievorming en projectfinanciering. Het eerste hoofdstuk geeft een beknopte achtergrondschets van de wereldwijde migratie context. Het tweede hoofdstuk omschrijft de brede, geïntegreerde beleidsinzet van het ministerie van Buitenlandse Zaken. Hoofdstuk 3 en 4 blikken terug op de inspanningen van het ministerie van Buitenlandse Zaken in 2023 die bijdragen aan opvang in de regio en migratiesamenwerking.

Voor een gedetailleerd overzicht van cijfermatige en beleidsmatige ontwikkelingen op het terrein van migratie (nationaal en internationaal) wordt verwezen naar de Staat van Migratie.[3] Voor een overzicht van de gehele inzet op ontwikkelingshulp wordt verwezen naar de jaarlijkse resultaten rapportage.[4]

[1] Kamerstuk 36 410 V, nr 49
[2] Hoofdlijnenakkoord 'Hoop, Lef en Trots' | Regering | Rijksoverheid.nl
[3] Staat van migratie 2024
[4] https://www.nlontwikkelingshulp.nl

1 Migratie context wereldwijd

Terminologie
Een **vluchteling** is een persoon die zich wegens een gegronde vrees voor vervolging om redenen van ras, godsdienst, nationaliteit, politieke overtuiging of het behoren tot een bepaalde sociale groep, buiten het land bevindt waarvan hij/zij de nationaliteit bezit en de bescherming van dat land niet kan of, wegens deze vrees, niet wil inroepen.[5]

Een **ontheemde** is een persoon die gedwongen of genoodzaakt is te vluchten of zijn/haar huis of gebruikelijke verblijfplaats(en) te verlaten, hetzij over een internationale grens, hetzij binnen een staat, met name als gevolg van of ter voorkoming van de gevolgen van gewapende conflicten, situaties van algemeen geweld en schendingen van de mensenrechten.[6]

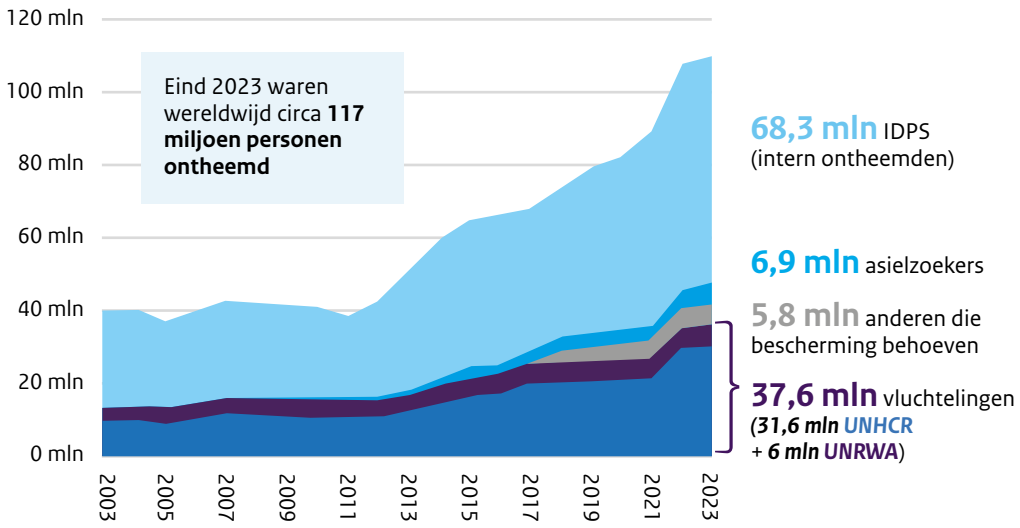
Een **asielzoeker** is een persoon die een verzoek om internationale bescherming heeft ingediend en in afwachting is van een beslissing over de aanvraag voor de vluchtelingenstatus op grond van de relevante internationale en nationale instrumenten.[7]

Een **migrant** is een persoon die verhuist van de plaats waar hij/zij gewoonlijk verblijft, binnen een land of over een internationale grens, tijdelijk of permanent, vrijwillig of onvrijwillig, en om verschillende redenen.[8]

Statistieken
- Wereldwijd zijn er circa **281 miljoen internationale migranten**. Dat is ongeveer 3,6 procent van de wereldbevolking.[9] De meesten van hen migreren regulier, veilig en ordelijk, in lijn met nationale wetgeving van bestemmingslanden en bilaterale en internationale afspraken.
- Eind 2023 waren wereldwijd circa **117 miljoen mensen ontheemd**, de helft hiervan binnen het eigen land. In diezelfde periode waren er 6,9 miljoen asielzoekers en 5,8 miljoen anderen die bescherming behoeven.[10]
- Van alle vluchtelingen en andere personen die wereldwijd internationale bescherming behoeven kwam tussen 2014–2023 **73% uit vijf landen**: Afghanistan (6,4 miljoen), Syrië (6,4 miljoen), Venezuela (6,1 miljoen), Oekraïne (6 miljoen), Soedan (1,5 miljoen).[11]

[5] EMN Asylum and Migration Glossary. Op grond van artikel 2, lid d, van de Kwalificatierichtlijn 2011/95/EU vallen onder de definitie van 'vluchteling' niet personen die zijn uitgesloten van de vluchtelingenstatus op grond van artikel 12 van de richtlijn.
[6] EMN Asylum and Migration Glossary
[7] EMN Asylum and Migration Glossary
[8] EMN Asylum and Migration Glossary
[9] Migration Data and Research | IOM, UN Migration
[10] Global Trends report 2023 | UNHCR
[11] Global Trends report 2023 | UNHCR

Statistieken

Top 5 opvanglanden:

1. Iran (3,8 miljoen)
2. Turkije (3,3 miljoen)
3. Colombia (2,9 miljoen)
4. Duitsland (2,6 miljoen)
5. Pakistan (2 miljoen)

73%

van de vluchtelingen onder UNHCR-mandaat komt uit vijf landen:

1. Afghanistan (6,4 miljoen)
2. Syrië (6,4 miljoen)
3. Venezuela (6,1 miljoen)
4. Oekraïne (6 miljoen)
5. Soedan (1,5 miljoen)

Bron: https://www.unhcr.org/global-trends-report-2023

Wereldwijd is sprake van een toegenomen complexiteit van irreguliere migratiebewegingen. Vluchtelingen leggen vaak dezelfde irreguliere routes af als mensen die om andere redenen irregulier migreren. Velen vragen vervolgens asiel aan vanwege een ervaren gebrek aan reguliere alternatieven. Dit zorgt voor druk op het nationale asielsysteem en ondermijnt het draagvlak voor het verlenen van bescherming aan degenen die het nodig hebben. Ook liet 2023 zien dat conflicten langer voortduren en veilige terugkeer voor mensen op de vlucht vaak lange tijd geen reële optie blijkt. Daardoor zien we een wereldwijde trend in de richting van meer langdurige ontheemding in onstabiele regio's, vaak in landen die zelf te kampen hebben met sociaaleconomische uitdagingen.

Dit stelt de internationale gemeenschap en ook Nederland voor een aantal belangrijke uitdagingen. Als landen in de regio bijvoorbeeld niet meer bereid of bij machte zijn om opvang te verlenen en toekomstperspectief te creëren voor vluchtelingen en gastgemeenschappen, zullen meer mensen de noodzaak voelen om door te reizen. Daarom zet het Nederlandse opvang in de regio beleid er op in om de opvangcapaciteit en bereidheid van deze landen in stand te houden. Hoe Nederland dit doet leest u terug in hoofdstuk 3 van deze rapportage.

Irreguliere migratie gaat gepaard met verschillende uitdagingen en risico's. Zo kan het leiden tot situaties waarin personen onder de radar verblijven, en situaties waarin personen uitgebuit worden door mensenhandelaren en mensensmokkelaars. Om de uitdagingen rondom irreguliere migratie het hoofd te bieden zet Nederland in op verbeterde migratiesamenwerking met als doel het beperken van irreguliere migratie, het tegengaan van mensenhandel en mensensmokkel, het bevorderen van terugkeer en het beschermen van migranten. Hoe Nederland dit doet leest u terug in hoofdstuk 4 van deze rapportage.

2 Beleidsinzet

Doelstellingen

Om bij te dragen aan een effectief migratiebeleid zet het ministerie van Buitenlandse Zaken in op geïntegreerd en coherent buitenland beleid, waar migratie een prioritair onderdeel van vormt. Ervaring leert dat het engageren met partnerlanden met de brede relatie als uitgangspunt, waarbij ruimte is om samen te werken op een veelvoud aan onderwerpen, het meest effectief is om wederzijdse kansen te benutten en gezamenlijke uitdagingen het hoofd te bieden. Het ministerie van Buitenlandse Zaken is in de unieke positie om alle verschillende voor Nederland prioritaire beleidsterreinen samen te brengen en strategisch en coherent uit te dragen in multilaterale fora en bilateraal richting partnerlanden. Binnen dit brede buitenland beleid is migratie een prioriteit. Het ministerie van Buitenlandse Zaken zet daarbij in het bijzonder in op twee doelstellingen:

1. Verbeterde opvang in de regio

Nederland investeert in partnerschappen met landen die grote aantallen vluchtelingen opvangen in hun regio van herkomst. Door bij te dragen aan een duurzaam perspectief voor vluchtelingen en gastgemeenschappen in deze landen, beoogt Nederland de noodzaak voor doorreis te verkleinen.

Ieder land heeft internationaalrechtelijk de plicht om vluchtelingen op te vangen en ervoor te zorgen dat deze personen niet worden teruggestuurd naar de onveilige plek waar ze vandaan komen (het *non-refoulement* principe). Zoals in het *Global Compact on Refugees* afgesproken, helpen meer welvarende landen minder welvarende landen om aan deze plicht te voldoen, dit betreft het werkveld van opvang in de regio.

Met het opvang in de regio beleid, draagt het ministerie van Buitenlandse Zaken eraan bij dat vluchtelingen voldoende kansen in de regio van herkomst krijgen en daardoor minder genoodzaakt zijn verder te reizen, of zich voortijdig genoodzaakt zien terug te keren naar een onveilige situatie in het land van herkomst. Uit verschillende onderzoeken[12] volgt dat het aannemelijk is dat voldoende ondersteuning en perspectief voor vluchtelingen in opvanglanden impact heeft op de besluitvorming van vluchtelingen in de regio om te blijven, door te reizen of terug te keren.

In de praktijk verblijven vluchtelingen vaak voor een langere periode in opvanglanden. Dit zijn vaak de buurlanden van landen in oorlog of met een grote crisis. Het is belangrijk om in die landen lange termijn perspectief te creëren voor vluchtelingen en de randvoorwaarden te creëren om deel te nemen aan de maatschappij waar ze onderdeel van zijn, bijvoorbeeld door hen een identiteitsbewijs te verschaffen, te ondersteunen bij het genereren van een inkomen, en het geven van toegang aan hun kinderen tot scholing.

Om dit te bewerkstellingen, zet het ministerie van Buitenlandse Zaken in op: 1) het aangaan van een beleids-dialoog en het intensiveren van samenwerking met overheden van opvanglanden, waarbij getracht wordt wet- en regelgeving te beïnvloeden die participatie van vluchtelingen in opvanglanden mogelijk maakt, en 2) financiële steun te geven aan programma's op het gebied van scholing, werk, bescherming en basisvoorzieningen. Zowel vluchtelingen als gastgemeenschappen worden hierin meegenomen, omdat het cruciaal is het risico op spanningen als gevolg van schaarste die kunnen leiden tot nieuw conflict tussen de nieuwkomers en de mensen die er al woonden, te minimaliseren.

2.Verbeterde migratiesamenwerking

Nederland investeert in migratiesamenwerking, binnen de brede bilaterale relatie, met partnerlanden om zo bij te dragen aan veilige en ordelijke migratie door middel van het beperken van irreguliere migratie, het bevorderen van terugkeer en het beschermen van migranten.

Migratiesamenwerking richt zich vooral op situaties van *mixed migration*, waarbij vluchtelingen en personen die om andere redenen migreren dezelfde irreguliere routes afleggen om in een bepaald land aan te komen. Er is geen verplichting van landen om mensen blijvend op te vangen,

[12] Evaluatie van de Nederlandse steun aan de opvang van vluchtelingen in de regio rond Syrië | Resultaten | Directie Internationaal Onderzoek en Beleidsevaluatie (IOB) en Resultaten verantwoordingsonderzoek 2023 Buitenlandse Handel en Ontwikkelingssamenwerking | Rapport | Algemene Rekenkamer

die geen recht hebben op asiel en deze mensen kunnen gedwongen worden om naar huis terug te keren. Migratiesamenwerking richt zich voornamelijk op de migrant die niet om veiligheidsredenen is gevlucht, terwijl 'opvang in de regio' zich voornamelijk richt op de opvang van vluchtelingen als gevolg van conflicten en crises. De focus in de migratiesamenwerking ligt daarom op bewustwording van risico's via informatiecampagnes, het tegengaan van mensenhandel en mensensmokkel met inachtneming van de bescherming van migranten en het faciliteren van vrijwillige terugkeer en herintegratie. Het is overigens goed mogelijk dat in bepaalde landen zowel wordt gewerkt aan opvang in de regio als aan migratiesamenwerking.

Nederland werkt aan migratiepartnerschappen met partnerlanden in Noord-Afrika, de Sahel en het Midden-Oosten. De migratiepartnerschappen worden gezamenlijk gecoördineerd door het ministerie van Buitenlandse Zaken en het ministerie van Asiel en Migratie. Partnerschappen zijn breed, gelijkwaardig en duurzaam, en vormgegeven binnen de kaders van internationaal en Europees recht. Nederland zet in op een Europese Unie (EU) migratie-partnerschappen beleid dat in belangrijke mate in het verlengde van het nationale beleid ligt, en dat op grotere schaal en met meer slagkracht kan opereren.

Instrumenten

Het ministerie van Buitenlandse Zaken heeft een veelzijdig instrumentarium tot zijn beschikking om samenwerking op het gebied van migratie met partnerlanden vorm te geven. Deels ligt dit specifiek op het thema migratie en ontheemding en deels op aanpalende beleidsterreinen.

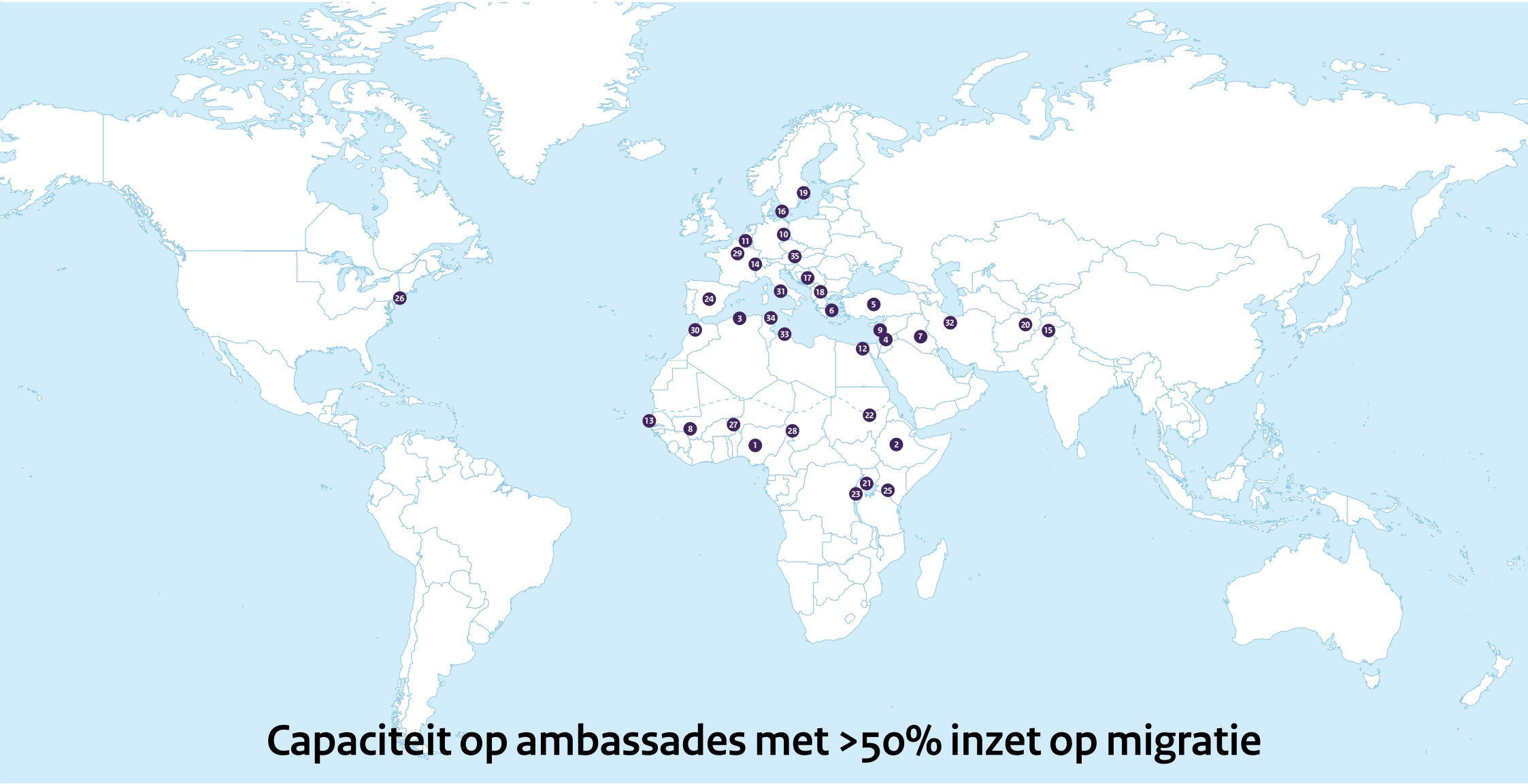
Bilaterale en multilaterale diplomatie

Het ministerie van Buitenlandse Zaken vervult een belangrijke rol in het samenbrengen van verschillende beleidsprioriteiten en het uitdragen van een coherente boodschap op het multilaterale speelveld en bilateraal richting partnerlanden. Hiervoor maakt het ministerie gebruik van zijn wereldwijde postennetwerk en brede verantwoordelijkheid op verwante beleidsterreinen zoals EU samenwerking, visumbeleid, veiligheidsbeleid en ontwikkelingshulp.

Zo zet het ministerie van Buitenlandse Zaken zich binnen de EU en de Raad in voor een ambitieus migratiebeleid. Om dit te bewerkstellingen maakt Nederland zich voortdurend hard voor de agendering van migratie op Europese Raden, en roept op tot een combinatie van inzet op de externe dimensie, implementatie van wetgeving zoals het Asiel- en Migratiepact, en korte termijn maatregelen.

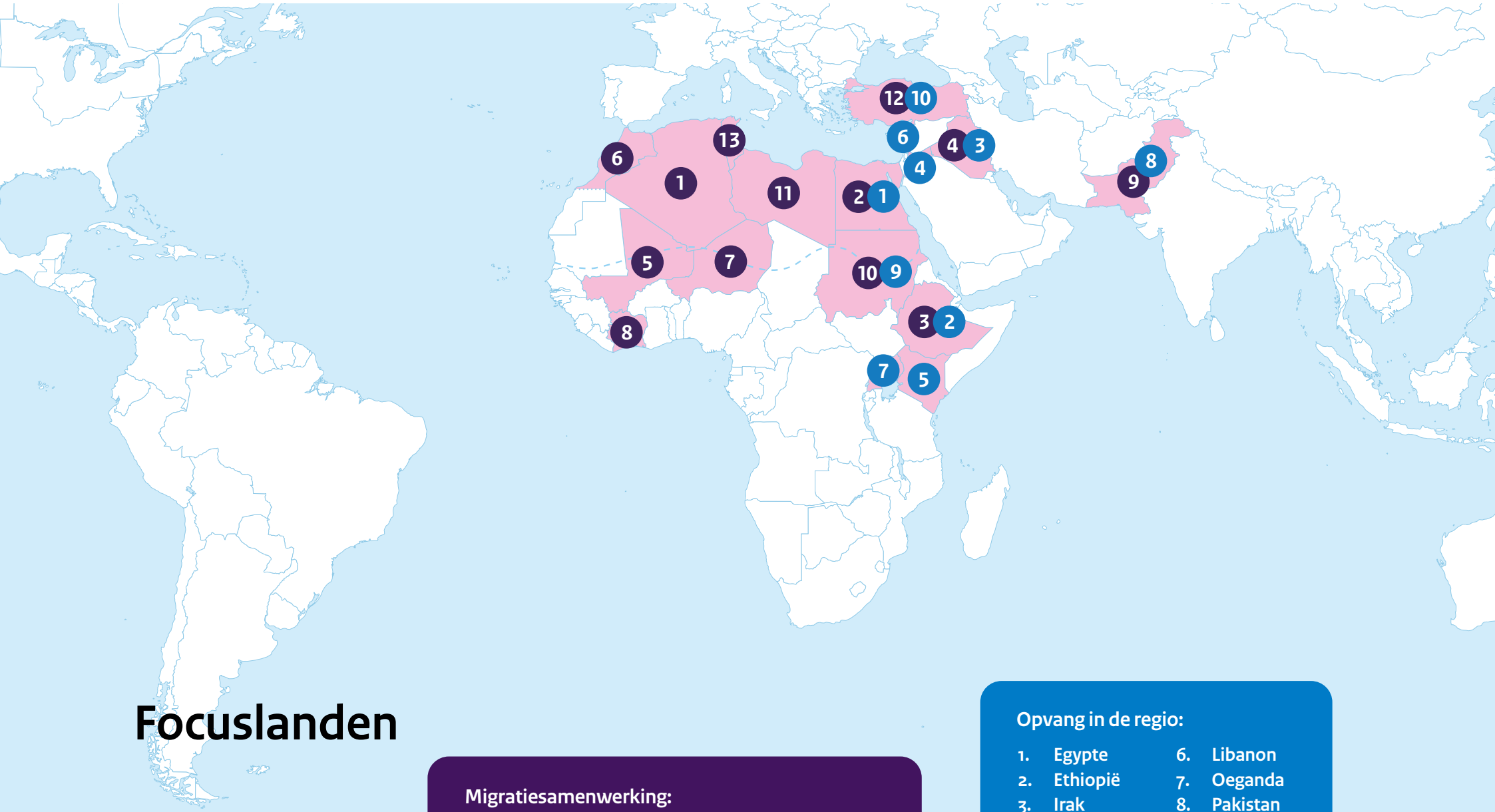
Daarnaast heeft het ministerie van Buitenlandse Zaken een Speciaal Gezant Migratie (SGM). Deze voert namens de gehele Rijksoverheid de internationale migratiediplomatie mede uit. In dit kader vertegenwoordigt de SGM Nederland in het buitenland. Het gaat hierbij onder meer om reguliere bijeenkomsten in EU-verband, overleg in het kader van internationale migratiedialogen zoals het Khartoem- en Rabat-proces, en om bilaterale bezoeken en bijeenkomsten met belangrijke partnerlanden.

De afgelopen kabinetsperiode is ingezet op uitbreiding van het postennet op belangrijke thema's waaronder migratie. Een sterk postennet is een voorwaarde om in de complexe geopolitieke context te kunnen opereren en Nederlandse belangen te behartigen. De posten vormen immers een schakel om het Nederlandse migratiebeleid uit te voeren vanwege hun kennis van landen en regio's, migratie expertise en contactennetwerk. Daardoor is er toegang tot de juiste *counterparts* bij overheden en andere relevante instanties en organisaties om de dialoog over migratie en opvang en de regio te voeren en onderhouden. Zo kunnen er ook afspraken worden gemaakt over migratie. Met de beschikbare extra capaciteit op de posten en in Den Haag voor migratie kan Nederland beter inspelen op geopolitieke ontwikkelingen en crises met mogelijke migratiegevolgen voor Nederland.

Capaciteit op ambassades met >50% inzet op migratie

1. Abuja
2. Addis Abeba
3. Algiers
4. Amman
5. Ankara
6. Athene
7. Bagdad
8. Bamako
9. Beiroet
10. Berlijn
11. Brussel
12. Caïro
13. Dakar
14. Genève
15. Islamabad
16. Kopenhagen
17. Sarajevo
18. Skopje
19. Stockholm
20. Kaboel *(momenteel gesloten)*
21. Kampala
22. Karthoem
23. Kigali
24. Madrid
25. Nairobi
26. New York
27. Niamey
28. N'Djamena
29. Parijs
30. Rabat
31. Rome
32. Teheran
33. Tripoli
34. Tunis
35. Wenen

Focuslanden

Migratiesamenwerking:

1. Algerije
2. Egypte
3. Ethiopië
4. Irak
5. Mali
6. Marokko
7. Niger
8. Nigeria
9. Pakistan
10. Soedan
11. Libië
12. Turkije
13. Tunesië

Opvang in de regio:

1. Egypte
2. Ethiopië
3. Irak
4. Jordanië
5. Kenia
6. Libanon
7. Oeganda
8. Pakistan
9. Soedan
10. Turkije

Budget voor migratiesamenwerking en opvang in de regio
Nederland heeft jaarlijks budget voor ontwikkelingshulp beschikbaar om programma's te financieren die bijdragen aan de doelstellingen voor opvang in de regio en migratiesamenwerking. In 2023 bedroeg dit budget ca. EUR 200 miljoen voor opvang in de regio en EUR 60 miljoen voor migratiesamenwerking. Nederland werkt vooral samen met multilaterale organisaties zoals IOM, UNODC, OHCHR, UNHCR, UNICEF, ICMPD, IFC, ILO en de Wereldbank. Om slagkracht te vergroten verkent Nederland waar mogelijk opties voor gezamenlijke programmering met de EU. Tevens is in 2023 een beleidskader ontwikkeld om de lokaliseringsaanpak binnen migratiesamenwerking en opvang in de regio te versterken.[13] De uitvoering van dit pakket met een budget van EUR 57 miljoen gebeurt door 10 ngo's.

Bredere programmering en invalshoeken
Omdat samenwerking op migratie gebaseerd is op wederzijdse belangen, en die belangen niet noodzakelijkerwijs op hetzelfde beleidsterrein liggen, wordt gekeken vanuit een brede lens. Hieronder wordt een aantal bredere of aanpalende instrumenten beschreven die indirect of direct ook een belangrijke bijdrage leveren aan de migratie doelstellingen.

Visumbeleid
Het Schengenvisumbeleid is van belang voor migratie en de samenwerking met derde landen. Visumbeleid en uitvoering is immers van belang voor geïntegreerd grensbeheer omdat in het visumbeslisproces onder meer getoetst wordt of tijdige terugkeer aannemelijk is en of een persoon geen gevaar vormt voor de nationale veiligheid of openbare orde. Het visuminstrument kan daarnaast effectief en strategisch worden ingezet voor migratie-doeleinden door onder andere het stellen van op maat gemaakte voorwaardes voor visumfacilitatie- en liberalisatie, ook op het gebied van migratiemanagement, waar landen voorafgaand en doorlopend aan moeten voldoen. Nederland, maar ook de Europese Commissie zien er strikt op toe dat landen ook na afschaffing van de visumplicht aan de voorwaarden blijven voldoen. Daarnaast bevat de Visumcode sinds 2020 artikel 25bis waarmee de mogelijkheid is gecreëerd negatieve visummaatregelen te nemen als de terugkeersamenwerking niet goed verloopt, of positieve maatregelen als deze samenwerking verbetert.

Internationale veiligheid
Het ministerie van Buitenlandse Zaken zet vanuit verschillende invalshoeken en met verschillende instrumenten en diplomatie in op het vergroten van de veiligheid van ons Koninkrijk, maar ook van de veiligheid in landen waar vluchtelingen en migranten vandaan komen. Het bevorderen van veiligheid en het beschermen van de internationale rechtsorde is van belang: dat vergroot de stabiliteit in de wereld en draagt zo bij aan de veiligheid.

Mensenrechtenbeleid
Het bevorderen van de internationale rechtsorde is verankerd in de Nederlandse grondwet (artikel 90) en een prioriteit van het Nederlandse buitenlandbeleid. Een sterke internationale rechtsorde is nodig voor een rechtvaardige, vreedzame en welvarende wereld. Een wereld waarin mensen niet gedwongen zijn hun land te ontvluchten of gevaarlijke routes hoeven af te leggen om bescherming of toekomstperspectief te vinden. Deze wettelijke kaders vinden ook hun weg naar de Nederlandse beleidsdialogen op het gebied van migratie. Zo dringt Nederland in zijn buitenlandbeleid er bijvoorbeeld op aan dat andere landen zich ook aan deze wettelijke kaders voor wat betreft migratie houden, bijvoorbeeld door toegang tot menswaardig asiel/bescherming in opvang- en doorreislanden te bieden of het principe van *non-refoulement* te respecteren. Of om de rechten van migranten te respecteren, ook als het gaat om toegang tot documentatie om te kunnen terugkeren naar hun land van herkomst. Een geïntegreerd migratie- en mensenrechtenbeleid is van groot belang om als betrouwbare internationale partner op te treden.

Ontwikkelingshulp
Nederland werkt intensief samen met partnerlanden op het terrein van ontwikkelingshulp. Jaarlijks rapporteert het ministerie van Buitenlandse Zaken over de behaalde resultaten.[14] De vorm van de samenwerking is verschillend en hangt af van de lokale behoefte van het land, de meerwaarde van Nederlandse inzet en samenhang met het bredere kabinetsbeleid, onder andere op migratie. Er vinden activiteiten plaats op de verschillende duurzame ontwikkelingsdoelen: onderwijs, werkgelegenheid, vrouwenrechten, voedsel, water, klimaat en rechtsorde. Hiermee levert Nederland een bijdrage aan het voorkomen van conflicten en instabiliteit, alsook het verminderen van armoede en maatschappelijke ongelijkheid. Dit zijn belangrijke grondoorzaken van migratie en ontheemding.

Zo wordt door te investeren in perspectief voor vluchtelingen en gastgemeenschappen – met name jongeren die het grootste deel uitmaken – in onderwijs en werkgelegenheid, een belangrijke factor in de besluitvorming om door te reizen weggenomen. Nederland doet dit onder andere op basis van de *Youth At Heart* strategie. Daarnaast wordt ook via private sector ontwikkeling bijgedragen aan het vergroten van perspectief voor jongeren op meer en beter werk en inkomen. Bijvoorbeeld via het *Challenge Fund for Youth Employment* (EUR 135 mln.), dat de mismatch tussen vraag en aanbod op de arbeidsmarkt aanpakt en investeert in de

[13] Subsidieprogramma Migratie en Ontheemding | Besluit | Rijksoverheid.nl

[14] https://www.nlontwikkelingshulp.nl

ontwikkeling van capaciteiten en vaardigheden van jongeren in ontwikkelingslanden.

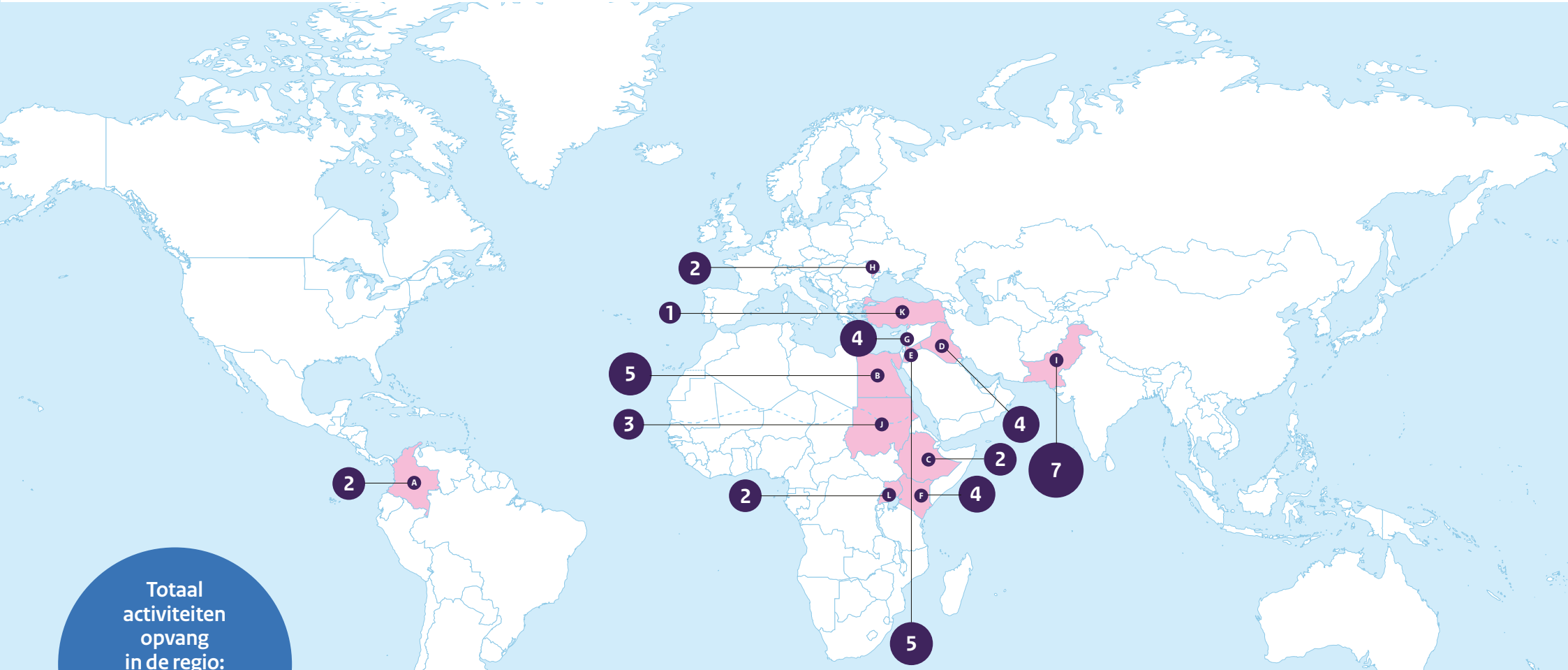
Conflictresolutie en -preventie
Het ministerie van Buitenlandse Zaken zet zich in om de grondoorzaken van (gewelddadig) conflict aan te pakken en om duurzame vrede en legitieme stabiliteit te bereiken. Om bij te dragen aan het voorkomen, (opnieuw) uitbreken en escaleren van conflict, zet Nederland in op het vergroten van de veiligheid van mensen, het uitbreiden en verbeteren van toegang tot recht, het bevorderen van vredesopbouw en vredesprocessen en het steunen van inclusieve politieke processen en bestuur. Dit doet Nederland bijvoorbeeld door te investeren in humanitaire ontmijning om bij te dragen aan de veilige terugkeer van vluchtelingen en intern ontheemden na een conflict. Maar ook door het bevorderen van nationale en lokale veiligheid- en rechtssystemen om deze toegankelijker en responsiever te maken voor migranten en ontheemden. Verder wordt ingezet op het versterken van nationale mensenrechteninstellingen die een belangrijke rol spelen in het beschermen van de rechten van migranten en ontheemden.

Buitenlandse handel
De migratiepartnerschappen worden waar mogelijk breed ondersteund, ook op economisch terrein. Zo leidde de voormalige minister voor Buitenlandse Handel en Ontwikkelingssamenwerking Schreinemacher in oktober 2023 een economische missie naar Marokko op het gebied van land- en tuinbouw en water. In Tunesië vond in december 2023 een sectorale missie plaats gericht op duurzame landbouw en watergebruik. Ook stond het bezoek van de voormalige minister voor Buitenlandse Handel en Ontwikkelingssamenwerking Van Leeuwen en voormalige staatssecretaris voor migratie Van den Burg aan Nigeria in het teken van economische kansen en migratiesamenwerking. In combinatielanden zoals Nigeria, Marokko en Egypte, wordt samen met het Nederlandse en lokale bedrijfsleven in verschillende sectoren gewerkt aan het ontwikkelen van duurzame economische kansen en lokale werkgelegenheid.

3 Verdieping opvang in de regio

Zoals de cijfers en trends in hoofdstuk 1 laten zien, stijgt het aantal ontheemden wereldwijd. Bovendien wordt ontheemding steeds meer langdurig door onder andere aanhoudend conflict. Het overgrote deel van deze ontheemden wordt opgevangen in de regio van herkomst. Opvanglanden bieden een tijdelijk heenkomen aan vluchtelingen die hun thuisland hebben moeten verlaten. Opvang van vluchtelingen in dergelijke landen verloopt echter niet zonder slag of stoot. De druk op publieke voorzieningen en de maatschappij als geheel vergroot. Dit draagt bij aan verdere instabiliteit in landen die vaak al geconfronteerd worden met grote politieke en economische uitdagingen. Zonder hulp van buitenaf wordt het draagvlak voor opvang van vluchtelingen onder de gastgemeenschappen – en daarmee ook van overheden van opvanglanden – snel kleiner. Daarnaast geldt voor vluchtelingen zelf dat zij zonder steun dikwijls geen menswaardig bestaan op kunnen bouwen in het land waar ze tijdelijk verblijven. Beide factoren spelen een belangrijke rol voor vluchtelingen bij het besluit om verder te reizen, of voortijdig terug te keren naar een onveilige situatie in het land van herkomst.

Het ministerie van Buitenlandse Zaken draagt daarom door diplomatie, financiële steun én programmering bij aan het creëren van noodzakelijke randvoorwaarden voor opvang in landen in de regio van herkomst. Vanuit Den Haag en middels het netwerk van ambassades, zet het ministerie van Buitenlandse Zaken zijn diplomatieke capaciteit in om de beleidsdialoog aan te gaan met overheden van opvanglanden. Het doel is te komen tot menswaardige opvang van vluchtelingen in de opvanglanden, middels beleid, wet- en regelgeving. Daarnaast zet het ministerie van Buitenlandse Zaken programmatische capaciteit in om financiële steun te geven aan programma's die vluchtelingen toegang geven tot elementaire zaken als bescherming (o.a. juridisch), (beroeps)onderwijs, werkgelegenheid, water, sanitaire voorzieningen en huisvesting. Hierbij wordt nauw samengewerkt met de betreffende nationale overheden van opvanglanden om parallelle systemen te voorkomen.
In deze programmering worden gastgemeenschappen meegenomen uit oogpunt van sociale cohesie en stabiliteit. De gehele diplomatieke en programmatische inzet dient er op deze manier toe om destabilisatie van de opvanglanden en verdere ontheemding te voorkomen en de noodzaak voor doorreis naar Europa te verkleinen.

Totaal activiteiten opvang in de regio:

28

(prospects tellen we als 1 activiteit)

Het aantal activiteiten per land:

Programmering opvang in de regio:**

A.	Colombia	2	F.	Kenia	4	K.	Turkije	1
B.	Egypte	5	G.	Libanon	4	L.	Oeganda	5
C.	Ethiopië	2	H.	Moldavië	2			
D.	Irak	4	I.	Pakistan	7			
E.	Jordanië	5	J.	Soedan	3			

** Het samenwerkingsverband van de IFC en de UNHCR is wereldwijd actief

Bilaterale en multilaterale inzet

In 2023 heeft het ministerie van Buitenlandse Zaken zich zowel bilateraal als multilateraal ingezet voor opvang in de regio, middels de volgende platforms.

Prospects partnerschap

PROSPECTS

Voor Nederland is Prospects het grootste programma waarmee opvang in de regio beleid in de praktijk wordt gebracht. Prospects is een samenwerkingsverband tussen het ministerie van Buitenlandse Zaken, ILO, UNICEF, UNHCR, de Wereldbank en IFC. Het doel van het partnerschap is om vluchtelingen en gastgemeenschappen in kwetsbare regio's meer lange termijn perspectief te bieden, vanuit de gedachte dat hierdoor de noodzaak tot doorreis vermindert.

Prospects zet waar het kan in op meer ontwikkelingsgerichte steun, waarbij mensen – en specifiek jongeren – de instrumenten krijgen om zichzelf perspectief te verschaffen. Door Prospects krijgen vluchtelingen in opvanglanden in de Hoorn van Afrika en de MENA-regio (Jordanië, Irak, Libanon, Soedan, Egypte, Ethiopië, Kenia, Oeganda) toegang tot onderwijs, bescherming, werkgelegenheid, water, sanitaire voorzieningen en woningen. Zoals eerder aangegeven, nemen de uitvoeringspartners in hun programmering gastgemeenschappen mee, omdat dit leidt tot vermindering van spanning tussen vluchtelingen en gastgemeenschappen.

De kracht van Prospects is dat het een platform biedt voor humanitaire partners en ontwikkelingspartners om de handen ineen te slaan door coördinatie, afstemming en gezamenlijke beleidsdialoog en programmering. Hoewel ze een aanzienlijke mate van diversiteit vertegenwoordigen, bieden de vijf organisaties specifieke toegevoegde waarde bij het vinden van oplossingen voor gedwongen ontheemding. Binnen Prospects moedigt het ministerie van Buitenlandse Zaken hen aan om de krachten te bundelen. Hierdoor wordt de kans dat een vluchteling ook daadwerkelijk perspectief krijgt groter, omdat bijvoorbeeld educatieprogramma's van UNICEF beter aansluiten op de werkgelegenheidsprogramma's van ILO en IFC. Met andere woorden: mensen worden niet opgeleid voor banen die er niet zijn. Door betere afstemming tussen de Prospects partners vindt een vluchteling gemakkelijker een baan in het betreffende opvangland die aansluit bij haar of zijn opgedane kennis en kunde. En mocht die baan er niet zijn, dan worden mensen in ieder geval vaardigheden bijgebracht die relevant zijn bij terugkeer.

Deze aanpak kost tijd. Toch zijn de resultaten substantieel. Dankzij Prospects hebben in de periode mid-2022 – mid-2023 tienduizenden vluchtelingen en mensen uit de gastgemeenschappen een inkomen kunnen genereren, hebben meer dan honderdduizend mensen een opleiding of training succesvol afgerond, en meer dan een miljoen mensen hebben een vorm van bescherming gekregen. Door de inzet en resultaten onder Prospects is Nederland in de afgelopen jaren een van de leidende donoren geworden in de financiering van opvang in de regio en een meer ontwikkelingsgerichte benadering: de zogeheten *Humanitarian-Development-Nexus*.

Fase I van Prospects liep af in 2023. Na een *Mid-Term Review* en een leertraject in 2022, heeft het ministerie van Buitenlandse Zaken in samenwerking met de uitvoeringspartners in 2023 een voorstel voor een vervolgfase ontwikkeld. Op 1 januari 2024 is de tweede fase officieel van start gegaan. Deze zal lopen t/m eind 2027. Op basis van noden, absorptievermogen en beschikbare middelen is besloten om de bijdrage aan Prospects te verhogen naar max. EUR 800 mln. voor vier jaar voor acht landen.

Inzet Afghanistan

Naast Prospects heeft Nederland sinds 2022 ook de Afghaanse regio toegevoegd aan de opvang in de regio inzet, omdat Afghanistan in 2022 op de derde plaats stond als land van herkomst voor eerste en opvolgende aanvragen en nareis (gezinshereniging) naar Nederland. Bovendien vroeg de aangenomen motie[15] Piri en Van der Lee de regering om met gelijkgezinde landen een aanpak te maken voor de bescherming van Afghaanse vluchtelingen in de regio, gericht op het bieden van een duurzaam toekomstperspectief voor zowel vluchtelingen als gastgemeenschappen.

Zoals eerder gecommuniceerd in "Stand van zaken inzet Afghanistan"[16], stelde de voormalige minister van Buitenlandse Zaken Hoekstra en voormalige minister voor Buitenlandse Handel en Ontwikkelingssamenwerking Schreinemacher in 2022 EUR 30 miljoen beschikbaar voor de Afghaanse regio via UNHCR en UNICEF, waarbij de focus primair lag op Pakistan, omdat daar miljoenen Afghaanse vluchtelingen verblijven. In 2023 werd er EUR 40 miljoen beschikbaar gesteld en werden programma's in Pakistan verder uitgebreid met onder andere VN-organisaties, zoals IOM en UNFPA. De speerpunten van de Afghanistan programmering komen grotendeels overeen met de

[15] Kamerstuk 27925 nr. 906
[16] Kamerstuk 34952 nr. 177

focusgebieden van Prospects (bescherming, huisvesting, onderwijs, schoon water en sanitaire voorzieningen, en werkgelegenheid) in dit geval voor Afghaanse vluchtelingen, ontheemden en gastgemeenschappen. Soms wijken de partners daarvan af , omdat hulporganisaties – met name in Pakistan – een beperkt mandaat krijgen van de autoriteiten om te werken met nieuwkomers, uit angst voor een aanzuigende werking. De nieuwkomers die na de Taliban-overname zijn gevlucht uit Afghanistan, zijn echter ook de meest kwetsbare doelgroep die het meest gebaat zijn bij ondersteunende programma's en ook het meest geneigd zijn door te reizen. Daarom kijkt het ministerie van Buitenlandse Zaken naar mogelijkheden om via andere partners juist die doelgroep te bereiken.

In de Afghanistan regio is voorts Iran een belangrijke speler als het gaat om de opvang van Afghaanse vluchtelingen. Met 3,4 miljoen opgevangen vluchtelingen is Iran sinds kort Turkije voorbij gestreefd als grootste opvangland ter wereld.

SSAR Vicevoorzitter

In het verlengde hiervan heeft het ministerie van Buitenlandse Zaken in 2023 in overleg met andere betrokken partijen besloten om vicevoorzitter te worden van het *Solution Strategy for Afghan Refugees* (SSAR) platform, dat fungeert als voornaamste gremium om duurzame oplossingen voor de Afghaanse ontheemdingssituatie te bereiken met verschillende partijen, met UNHCR als secretariaat. In juli 2024 zal Nederland de rol van SSAR voorzitter overnemen.

Het ondersteunend platform bestaat uit twee elementen:

1. "*The Quadripartite Steering Committee*", dat Afghanistan, Iran, Pakistan en UNHCR samenbrengt.
2. "*The Core Group*", bestaande uit 16 leden waaronder vier ontwikkelingspartners.

Deze constructie biedt de mogelijkheid om via UNHCR te zoeken naar oplossingen in de regio waarbij geen direct contact nodig is met autoriteiten waarmee diplomatieke relaties gevoelig liggen. Dit platform is belangrijk omdat het bijdraagt aan het doel van bovengenoemde motie[17].

Nederland is in bredere zin gebaat bij een stabiele Afghaanse regio. De Afghaanse ontheemdingssituatie wordt door UNHCR gekenmerkt als een van de grootste en meest langdurige ontheemdingscrises in de recente geschiedenis.[18] Afghaanse buurlanden nemen hierin de grootste verantwoordelijkheid betreffende het opvangen van Afghaanse gemeenschapen, terwijl de sociaal economische condities in die buurlanden in recente jaren verslechteren.[19] Het is daarom belangrijk dat de Nederlandse inzet bijdraagt aan de sociale cohesie en inclusie in de regio. Ten slotte is de inzet ook in het belang van Nederland omdat Afghanen in Europa de op een na grootste groep vertegenwoordigen die asiel aanvragen in Europa (na Syriërs).

Het ministerie van Buitenlandse Zaken is dus, in het kader van de intensivering van het opvang in de regio beleid, in korte tijd een stuk actiever geworden in de Afghanistan regio. Dat betreft niet alleen financiële- maar ook diplomatieke middelen. Het vicevoorzitterschap van de SSAR is een intensieve aangelegenheid, in 2023 en begin 2024 zijn bezoeken aan Pakistan en Qatar (als huidig vicevoorzitter SSAR) afgelegd, en met Pakistan is op hoog ambtelijk niveau gesproken over migratie.

Global Concessional Financing Facility

Het ministerie van Buitenlandse Zaken beseft dat het niet in isolement de ambitieuze doelstellingen voor opvang in de regio bereikt. In coalities met andere donoren heeft het ministerie meer toegang tot nationale overheden, en bovendien hebben programma's op grotere schaal meer impact. Daarom zet het ministerie van Buitenlandse Zaken zijn diplomatieke capaciteit in om coalities te bouwen met gelijkgezinde donoren. Een concreet voorbeeld hiervan is dat Nederland in december 2023 het medevoorzitterschap van de zogeheten *Global Concessional Financing Facility* (GCFF) heeft overgenomen, samen met de Republiek Moldavië.

De GCFF is een innovatief financieringsinstrument dat financiering biedt tegen gunstige voorwaarden om middeninkomenslanden te ondersteunen tijdens grootschalige vluchtelingencrises.[20] Hierdoor kunnen opvanglanden hun publieke voorzieningen (onderwijs, zorg, infrastructuur) in tijden van grote aantallen vluchtelingen overeind houden. Dit draagt bij aan de stabiliteit van het betreffende landen het draagvlak voor vluchtelingenopvang onder bevolking en overheid. De GCFF stelt de in aanmerking komende landen in staat tegen gunstige tarieven geld te lenen voor projecten van de Multilaterale Ontwikkelingsbanken die ten goede komen aan vluchtelingen en gastgemeenschappen. De GCFF heeft 10 donoren, waaronder Europese landen maar ook Japan en de VS. Deze landen dragen daarmee bij aan migratiefinanciering in de ring rond Europa. De donoren financieren lagere rentetarieven zodat elke ingelegde dollar 3–8 dollar in lening kan opleveren. Sinds de oprichting in 2016 heeft de GCFF steun

[17] Kamerstuk 27925, nr. 906
[18] Afghan Refugee Situation | The Global Compact on Refugees | UNHCR (globalcompactrefugees.org)
[19] Pakistan Overview: Development news, research, data | World Bank
[20] Global Concessional Financing Facility (globalcff.org)

verleend aan zeven landen die vluchtelingen opvangen (Colombia, Costa Rica, Ecuador, Jordanië, Libanon, Armenië en Moldavië), voor een bedrag van bijna EUR 1 miljard. Hierdoor hebben opvanglanden voor EUR 7,3 miljard aan concessionele leningen aan kunnen gaan voor investeringen gericht op de verbetering van het leven van vluchtelingen en gastgemeenschappen in hun land.

Nederland heeft in 2023 EUR 10 mln. overgemaakt aan de GCFF ter ondersteuning van Moldavië, dat te kampen heeft met een groot aantal Oekraïense vluchtelingen. In 2024 heeft Nederland voorgesteld om Armenië toegang te verlenen tot de GCFF vanwege de opvang van ontheemden uit Nagorno Karabach. Dat is geaccepteerd, en Nederland heeft daarna de eerste lening aan Armenië met EUR 10 miljoen ondersteund (samen met de VS die USD 5 miljoen doneerde).

De actieve deelname van Nederland aan de GCFF en recentelijke co-voorzitterschap vergroten daarnaast het gezag van Nederland op het gebied van opvang in de regio. De GCFF werkt goed als informeel donorcoördinatie-instrument waar kwesties van groter strategisch belang worden besproken met andere donoren, zoals de Verengde Staten, het Verenigd Koninkrijk en de Europese Unie. Het co-voorzitterschap verdiept bovendien de betrokkenheid van het ministerie van Buitenlandse Zaken met Internationale Financiële Instellingen, zoals de Wereldbank.

Global Refugee Forum 2023

In december 2023 vond het tweede *Global Refugee Forum* plaats, gezamenlijk georganiseerd door Colombia, Frankrijk, Japan, Jordanië en Oeganda, met als gastheren Zwitserland en UNHCR. Dit forum is het belangrijkste internationale evenement wereldwijd om de vooruitgang op het gebied van vluchtelingen gerelateerde vraagstukken, inclusief opvang in de regio, te bespreken met andere donoren, overheden van opvanglanden, en uitvoeringspartners.

Door de omvang van de Nederlandse committering aan opvang in de regio en door de innovatieve manier van benaderen van de programmering o.a. via het Prospects partnerschap, heeft Nederland zich nadrukkelijk kunnen presenteren tijdens dit evenement, een grote rol kunnen nemen in de vormgeving van het internationale discours, en kwesties van nationaal belang – zoals de kwaliteit van asiel, economische integratie, drijfveren voor doormigratie, terugkeersamenwerking en aandacht voor (consequenties van) irreguliere migratie – kunnen agenderen.

IFC-UNHCR Joint Initiative

Tot slot draagt het recent opgerichte IFC-UNHCR *Joint initiative* bij aan de inzet voor opvang in de regio. IFC en UNHCR noemen het zelf een 'off-shoot' van Prospects. Immers, ze werken al samen in dat kader en dit initiatief komt daaruit voort. Om ervoor te zorgen dat vluchtelingen meer zelfredzaam worden, is de rol van de private sector essentieel. Het is echter niet eenvoudig om de private sector zover te krijgen om actief te worden in veelal instabiele omgevingen met veel vluchtelingen. Dit initiatief geeft de private sector daarom een extra steun in de rug door meer en nieuwe vormen van risicodeling, markt-creatie, en het delen van *best practices*. Nederland heeft aan de wieg gestaan van dit initiatief met financiële middelen en diplomatieke activiteiten. Momenteel zijn de VS, Denemarken en Nederland de drie donoren van dit initiatief.

Facility for Refugees In Turkey

Turkije is het beste voorbeeld van intensieve EU inzet voor opvang in de regio. De *Facility for Refugees In Turkey* (FRIT) ondersteunt Turkije op meerjarige basis om 3,4 miljoen vluchtelingen op te vangen. De Nederlandse inzet binnen dit FRIT wordt georganiseerd vanuit het ministerie van Buitenlandse Zaken.

Voorbeelden van thematische inzet

In Jordanië is de landbouwsector belangrijk als het gaat om het bieden van werkgelegenheid. De landbouwsector is een van de weinige sectoren waarin vluchtelingen mogen werken in het land.
Met Nederlandse middelen wordt de Jordaanse landbouwsector ondersteund met de toepassing van innovatieve technologieën die productie van met name groente mogelijk maakt in water schaarse gebieden. Hierdoor krijgen boerenbedrijven ondanks de droogte kansen om te groeien, hetgeen bijdraagt aan de werkgelegenheid voor vluchtelingen en voor gastgemeenschappen die in deze sector hun inkomen verwerven. De Nederlandse steun leidt tot zelfredzaamheid, in het bijzonder voor vrouwen, die een groot deel uitmaken van de werknemers in de Jordaanse landbouwsector.

Werken op afstand wordt steeds normaler, ook in de landen waar Nederland actief is op het gebied van opvang in de regio. Met de juiste steun kunnen met name jongeren profiteren van de digitale arbeidsmarkt en op een veilige manier een inkomen verdienen vanaf de plek waar ze op dat moment verblijven. Met Nederlandse programma's wordt bijgedragen aan de inbedding van digitale vaardigheden in het onderwijssysteem en worden mensen die werken op digitale arbeidsplatforms onderwezen in de risico's van online werken, zoals onvoorspelbare planningen en lage betalingen, inconsistente inkomsten, onbetrouwbare werkgelegenheidsvooruitzichten op de lange termijn en andere veel voorkomende risico's. Bovendien helpt het (potentiële) werknemers de rechten op het werk en de toepassing van deze principes op de werkvloer en binnen de platformeconomie beter te begrijpen. Hierdoor wordt digitaal werken steeds meer- en op een veilige manier toegepast in opvang in de regio landen, en krijgen vluchtelingen en gastgemeenschappen de kans op deze manier een inkomen te verwerven.

Voorbeelden van resultaten in 2023

In het rapportagejaar 2023[21] zijn met Nederlandse hulp **61.073 mensen** ondersteund in het ontwikkelen van inkomsten genererende activiteiten.
Onder inkomsten genererende activiteiten vallen onder andere: toegang tot financiering (leningen of schenkingen) om te kunnen ondernemen, begeleiding bij het opstarten van een bedrijf, of voorlichting over financiële opleidingen en verkrijgen van seizoensarbeid. Deze activiteiten dragen daarmee concreet bij aan economische zelfredzaamheid van vluchtelingen en gastgemeenschappen in opvanglanden.

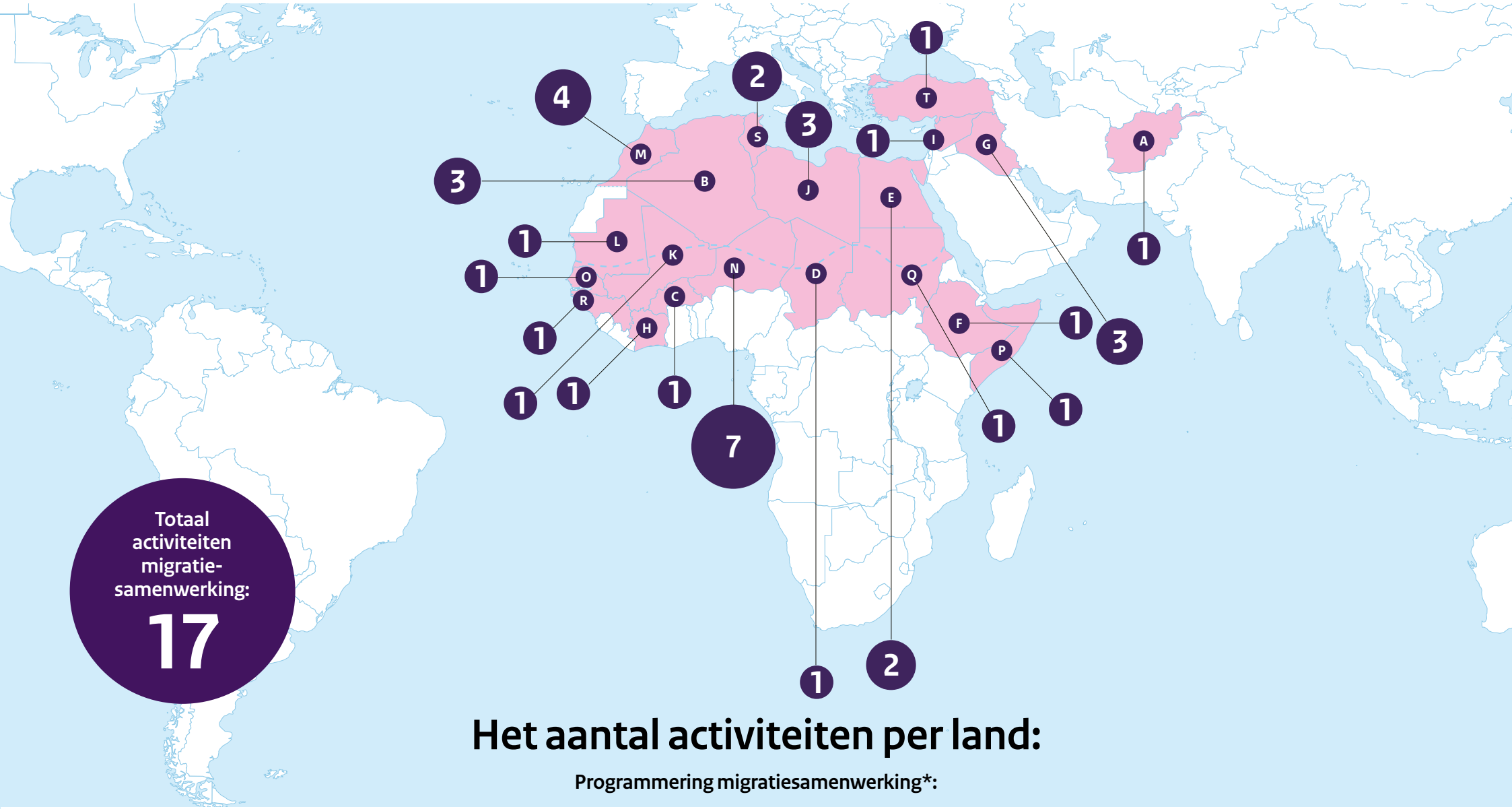
In het rapportagejaar 2023, hebben met Nederlandse hulp **696.651 mensen** toegang tot onderwijs gekregen in opvang in de regio landen in o.a. de Hoorn van Afrika en het Midden-Oosten.[22]
Het betreft verschillende soorten onderwijs, zoals regulier onderwijs, inhaalklassen, vaardigheidstrainingen, vakopleidingen en tertiair onderwijs. Organisaties als UNICEF en UNHCR, kunnen met Nederlandse steun op grote schaal onderwijs bieden. Dit doen zij onder andere via online leermodules (Kenia), en via '*Speed Schools*' (Ethiopië), waardoor kinderen die door ontheemding drie jaar basisonderwijs hebben gemist, dit in 10 maanden kunnen inhalen.

[21] https://www.nlontwikkelingssamenwerking.nl/nl/#/results/themes/prospects-for-refugees-and-migration-cooperation/migration-shelter
Dit betreft de periode 1-10-2022 tot 30-9-2023.
[22] https://www.nlontwikkelingssamenwerking.nl/nl/#/results/themes/prospects-for-refugees-and-migration-cooperation/migration-shelter
Dit betreft de periode 1-10-2022 tot 30-9-2023.

4 Verdieping migratiesamenwerking

De huidige situatie omtrent asiel en migratie in Nederland en wereldwijd laat de urgentie zien van succesvolle mondiale migratiesamenwerking. Irreguliere migratie gaat namelijk gepaard met verschillende uitdagingen. Zo reizen irreguliere migranten vaak via levensgevaarlijke routes en lopen zij het risico uitgebuit te worden door mensenhandelaren of mensensmokkelaars. Voor bepaalde landen van herkomst en transit geldt dat er onvoldoende sprake is van lokaal migratiemanagement en terugkeersamenwerking. Landen van aankomst, waaronder Nederland, kampen met overbelaste asielsystemen en verminderd draagvlak onder hun bevolking. Gegeven deze context is succesvolle internationale migratiesamenwerking cruciaal.

Het ministerie van Buitenlandse Zaken investeert daarom in verbeterde migratiesamenwerking. Er wordt ingezet op het beperken van irreguliere migratie, het voorkomen van mensenhandel en -smokkel, het bevorderen van terugkeer en de bescherming van migranten. In 2023 heeft Nederland hieraan bijgedragen middels bilaterale migratiepartnerschappen met belangrijke partnerlanden, multilaterale inzet middels EU-fora en internationale migratiedialogen, en thematische inzet.

Het aantal activiteiten per land:

Programmering migratiesamenwerking*:

A.	Afghanistan	1	E.	Egypte	2	I.	Libanon	1	M.	Marokko	4	Q.	Soedan	1
B.	Algerije	3	F.	Ethiopië	1	J.	Libië	3	N.	Nigeria	7	R.	Gambia	1
C.	Burkina Faso	1	G.	Irak	3	K.	Mali	1	O.	Senegal	1	S.	Tunesië	2
D.	Tsjaad	1	H.	Ivoorkust	1	L.	Mauritanië	1	P.	Somalië	1	T.	Turkije	1

* IOM is ook wereldwijd actief

Bilaterale en multilaterale inzet

Migratiepartnerschappen

In 2023 heeft Nederland zich ingezet om bilaterale migratiepartnerschappen met partnerlanden in Noord- en West-Afrika, de Sahel en het Midden-Oosten verder vorm te geven. Een succesvol migratiepartnerschap gaat gepaard met randvoorwaarden van een gelijkwaardige, open, en duurzame relatie waarin alle onderwerpen kunnen worden besproken, waar oog is voor elkaars uitdagingen en waarbij gezamenlijk naar oplossingen wordt gezocht. Het opbouwen en onderhouden van een dergelijke relatie is een proces van lange adem, waarbij stille diplomatie een belangrijke rol speelt. Op politiek, ambtelijk en operationeel niveau werden alle mogelijke contactmomenten ingezet om te werken naar concrete resultaten. Ook zijn sinds begin 2023 structureel aanvullende middelen beschikbaar gesteld ter ondersteuning van de migratiepartnerschappen. Enkele voorbeelden van de inzet op verbeterde migratiesamenwerking in 2023 zijn als volgt:

- De migratiesamenwerking met **Marokko** verloopt goed. De bilaterale migratiedialoog, de *Groupe Migratoire Mixte Permanent* die in 2022 is gestart, speelt hierbij een essentiële rol. In dit kader vinden jaarlijks hoogambtelijke overleggen en *sous-comités* plaats over onder meer reguliere migratie en visa, terugkeer, alleenstaande minderjarige vreemdelingen en grenzen. Met het bezoek van de voormalige Staatssecretaris Van der Burg in februari 2023 kreeg de samenwerking een extra impuls. Later bezochten ook voormalig premier Rutte en voormalig minister Schreinemacher Marokko, respectievelijk in juni en oktober, waar zij in het kader van de brede bilaterale relatie spraken over onderwerpen als veiligheid in de regio, multilaterale samenwerking en migratiesamenwerking. Minister Schreinemacher kondigde tijdens haar bezoek onder andere een meerjarige projectcommittering aan van EUR 249.000 (2024–2026) voor *Fondation Orient-Occident*. Een organisatie die de (economische) integratie van vluchtelingen, migranten en kansarme jongeren in Marokko ondersteunt. De brede samenwerking en de genoemde inspanningen hebben geresulteerd in sterk verbeterde samenwerking op migratie met Marokko, waaronder op het gebied van terugkeer. In 2023 werd het hoogste aantal terugkeer bereikt in tien jaar.
- De dialoog met **Nigeria** is in mei 2023 voortgezet tijdens bilaterale politieke, migratie en consulaire consultaties. Binnen het partnerschap vormen samenwerking op terugkeer, tegengaan van mensenhandel en mensensmokkel, versterkt grensbeheer en het creëren van kansen voor jeugd belangrijke gezamenlijke prioriteiten. Nigeria en Nederland hebben een goede samenwerking op terugkeer en het tegengaan van mensenhandel en -smokkel. Nederland heeft in dit kader tijdens de bilaterale consultaties in mei 2023 zowel de nieuwe fase van COMPASS aangekondigd, als een nieuw project genaamd STEAP gericht op voorlichting over mensenhandel op scholen.[23] Ook is de intentie uitgesproken om mogelijkheden om de operationele samenwerking op de aanpak van mensensmokkel, mensenhandel en grensbeheer te versterken te verkennen. In opvolging hiervan vond in oktober 2023 een inkomend bezoek plaats van een Nigeriaanse delegatie, waaronder de *National Agency for Prohibitation of Trafficking in Persons* en de *Nigerian Immigration Service* om operationele samenwerkingsmogelijkheden verder te verkennen. Tevens organiseerden Nederland en Nigeria in oktober 2023 gezamenlijk een thematische bijeenkomst in het kader van het Rabat Proces over *'Migration, Youth and Development'*.
- In 2023 is in **Irak**, dankzij de additionele middelen voor migratiepartnerschappen, een nieuw programma gestart gericht op het vergroten van toegang tot *legal identity* voor Irakezen in Irak en in het buitenland, en het tegengaan van mensenhandel. Mede in dat kader bracht een Iraakse delegatie een bezoek aan Nederland. Doel van het bezoek was om de samenwerking en capaciteit op terugkeer, herintegratie en *legal identity* te bevorderen. De delegatie bestond o.a. uit de Adviseur van de minister-president, de directeur-generaal van Migratiezaken van het ministerie van Migratie en Ontheemden, en andere vertegenwoordigers van het ministerie van Buitenlandse en Binnenlandse zaken. Het bezoek bood de gelegenheid om gevoelige onderwerpen in de dialoog meerdere dagen laagdrempelig te bespreken. Hiermee vormt het een goed voorbeeld van hoe programmering openingen kan bieden in de dialoog.

Naast bilaterale migratiepartnerschappen zette Nederland zich in 2023 ervoor in dat de Europese Commissie brede, alomvattende en gelijkwaardige partnerschappen met belangrijke landen van herkomst, transit en bestemming vormt om irreguliere migratie tegen te gaan, migranten en vluchtelingen te beschermen, en terugkeer te bevorderen. Zo werden in EU-verband stappen gezet om de samenwerking met Tunesië, Egypte, Mauritanië en Libanon te versterken. Ook de samenwerking tussen de EU en de Westelijke Balkanregio is op het gebied van visum-, asiel- grens- en migratiebeleid geïntensiveerd. Enkele voorbeelden van de EU inzet op verbeterde migratiesamenwerking in 2023 zijn als volgt:

[23] Lees hier meer over onder 'thematische inzet' op pagina 22.

- Door de brede inzet, onder andere op het gebied van werkgelegenheid en *rule of law*, droeg Nederland in 2023 bij aan het brede strategische partnerschap en *het Memorandum of Understanding* (MoU) tussen de EU en **Tunesië**. Het MoU omvat 5 pijlers, waar migratie er één van is. Binnen de migratiepilaar worden de afspraken momenteel verder uitgewerkt op het gebied van maritieme grensbewaking, vrijwillige terugkeer, aanpak mensensmokkel, registratie, bescherming en opvang.
- Eind 2023 is er op EU-niveau intensiever gewerkt in aanloop naar het strategisch partnerschap tussen de EU en **Egypte**, dat op 17 maart 2024 bekrachtigd is. Het partnerschap bevat een steunpakket van EUR 7,4 miljard en loopt tot eind 2027. Het partnerschap bestaat uit 6 thema's: *1) political relations, 2) economic stability, 3) investment and trade, 4) migration and mobility, 5) security, 6) people and skills*.

Tevens verkent Nederland samen met enkele andere EU-lidstaten hoe op een innovatieve wijze kan worden samengewerkt met derde landen op het terrein van migratie. Op initiatief van Denemarken werkt een informele groep van EU lidstaten sinds 2023 aan het ontwikkelen van ideeën op het gebied van innovatieve migratiepartnerschappen en oplossingen voor hedendaagse migratie-uitdagingen van de Europese Unie. In mei 2024 heeft deze groep lidstaten een brief geschreven aan de Europese Commissie met het verzoek om deze innovatie oplossingen verder te verkennen en verder te brengen. Het ministerie van Buitenlandse Zaken participeert actief in dit proces en trekt samen op met het ministerie van Asiel en Migratie om de voorliggende concepten door te ontwikkelen.

Europese Inzet

Het ministerie van Buitenlandse Zaken heeft vanuit zijn coördinerende rol, samen met het ministerie van Asiel en Migratie, zich ingespannen voor de migratie-inzet in de Europese Unie. Nederland heeft zich in 2023 voortdurend hardgemaakt voor de agendering van migratie op de Europese Raden. De informele notitie die Nederland heeft opgesteld in voorbereiding op de Europese Raad van februari 2023 over de Nederlandse inzet ten aanzien van migratie, heeft het migratiedebat mede vormgegeven.[24] In deze Europese Raad zijn concrete korte termijn maatregelen geïdentificeerd om meer grip te krijgen op migratie. Sindsdien zijn er veel stappen gezet, zoals extra geld voor buitengrensbeheer en grenssurveillance, en asielgrensprocedure pilots. Om meer grip te krijgen op migratie zet Nederland in op een combinatie van deze korte termijn maatregelen, wetgeving zoals het Asiel- en Migratiepact en de Schengengrenscode, en samenwerking met derde landen.

Internationale migratiedialogen

Nederland is actief in verschillende multilaterale migratiedialogen, te weten de Euro-Afrikaanse migratiedialoog (ook wel het "Rabat-proces"), het *EU-Horn of Africa Migration Route Initiative*" (ook wel het "Khartoem-proces),"het Praag-proces" en het "Boedapest-proces"– eveneens om migratiesamenwerking met derde landen te versterken. In het kader van het versterken van de migratiesamenwerking met partnerlanden is Nederland in 2023 toegetreden tot de stuurgroep van het Rabat Proces.[25] Tijdens de consultaties in mei is door Nederland en Nigeria de intentie bekrachtigd om gezamenlijk als nieuwe stuurgroepleden een thematische bijeenkomst te organiseren over migratie en jongeren, een prioritair thema voor beide landen. Deze bijeenkomst vond plaats in oktober 2023 met als doel om in de context van migratie onder meer de dialoog te bevorderen over de huidige uitdagingen die jongeren ervaren op het gebied van onderwijs en werkgelegenheid en het uitwisselen van *best practices*. Meer dan 100 deelnemers woonden de bijeenkomst bij. Onder hen waren vertegenwoordigers van de EU, internationale organisaties en jongerenorganisaties. Tijdens deze tweedaagse conferentie vervulde de Nederlandse Speciaal Gezant Migratie, samen met Nigeria de rol van dagvoorzitter. De bijeenkomst vormde een belangrijk moment in de bilaterale relatie tussen Nederland en Nigeria. Het bood de gelegenheid om de samenwerking met Nigeria op migratie verder te versterken en in dialoog te gaan over kansen voor jongeren, een belangrijke prioriteit voor beide landen. Dit momentum wordt meegenomen in de verdere vormgeving van de migratiesamenwerking en de programmering in Nigeria.

[24] Kamerstuk 21501-02, nr. EW

[25] Het Rabat Proces is een Europees-Afrikaanse dialoog over migratie en ontwikkeling. Sinds 2006 biedt de dialoog een kader voor overleg, waarbij landen van herkomst, doorreis en bestemming op de migratieroutes die Centraal-, West- en Noord-Afrika met Europa verbinden, worden samengebracht samen met andere belanghebbenden, waaronder de Europese Unie.

Thematische inzet

COMPASS

Cooperation on Migration and Partnerships to Achieve Sustainable Solutions (COMPASS), vormt het grootste programma van het ministerie van Buitenlandse Zaken gericht op migratiesamenwerking. Het COMPASS-partnerschap tussen Nederland en de Internationale Organisatie voor Migratie (IOM) is gericht op het beschermen van migranten, het tegengaan van mensenhandel en -smokkel, het ondersteunen van vrijwillige terugkeer en duurzame herintegratie in het land van herkomst. COMPASS is actief in 14 landen: Afghanistan, Algerije, Egypte, Ethiopië, Irak, Libanon, Libië, Mali, Marokko, Niger, Nigeria, Soedan, Tsjaad en Tunesië. Hier werkt COMPASS op verschillende niveaus in de samenleving: met de individuele migranten, met hun families en gemeenschappen, maatschappelijke organisaties en overheden. In 2023 is een tweede fase aangekondigd, voor EUR 100 mln. en een looptijd van vier jaar.

Vrijwillige terugkeer en herintegratie

Personen van wie de asielaanvraag is afgewezen en andere categorieën migranten zonder verblijfsvergunning mogen niet in een bestemmingsland zoals Nederland of een doorreisland verblijven. Om migranten te ondersteunen bij en na hun terugkeer naar het land van herkomst, zorgt Nederland ervoor dat zij toegang hebben tot begeleide vrijwillige terugkeer en herintegratie ondersteuning. Vrijwillige terugkeer heeft altijd de voorkeur vanwege humanitaire, politieke en economische overwegingen. Herintegratie ondersteuning in het land of de gemeenschap van herkomst helpt migranten om op een duurzame manier hun leven (opnieuw) op te bouwen en is erop gericht de drijfveren weg te nemen die een persoon ertoe kunnen aanzetten om op een irreguliere en onveilige manier te (her)migreren.

In 2023 droeg het ministerie van Buitenlandse Zaken via het *Return and Emigration Assistance from the Netherlands* (REAN)[26] programma en COMPASS partnerschap met IOM bij aan de herintegratie van migranten die terugkeren uit Nederland, en het verlenen van bijstand bij vrijwillige terugkeer en herintegratie aan migranten die terugkeren uit landen van doorreis. In 2023 werden vanuit Nederland via het REAN programma 1.859 migranten ondersteund bij hun vrijwillige terugkeer naar het land van herkomst en ontvingen 1.171 migranten herintegratie ondersteuning. Uit landen van doorreis werden via COMPASS in totaal 2.087 migranten ondersteund bij hun vrijwillige terugkeer naar het land van herkomst en ontvingen 486 migranten herintegratie ondersteuning.[27]

Daarnaast is samenwerking met landen van doorreis en herkomst van vitaal belang voor het behalen van de Nederlandse beleidsdoelstellingen op het gebied van terugkeer en herintegratie. Nederland investeert daarom ook in de samenwerking met overheden van gast- en doorreislanden, onder andere door capaciteitsopbouw op het gebied van terugkeer en herintegratie aan te bieden. Zo hebben additionele financiële bijdragen op het gebied van vrijwillige terugkeer en herintegratie in Noord-Afrika bijgedragen aan het bevorderen van de migratiedialoog met deze landen.

Ook ondersteunde Nederland Turkije in 2023 via implementerende partij ICMPD om de operationalisering van terugkeer van migranten naar landen van herkomst te verbeteren. Door middel van financiële steun voor de uitvoering en verdere versterking van een nationaal mechanisme voor begeleide vrijwillige terugkeer draagt Nederland bij aan de vrijwillige en duurzame terugkeer van migranten vanuit Turkije. Dit is een voorbeeld waarbij zowel Nederlandse als Turkse belangen overlappen en het project positief bijdraagt aan de bilaterale migratiesamenwerking.

Naast financiële steun en capaciteitsopbouw speelt het ministerie van Buitenlandse Zaken ook een rol in de diplomatieke contacten met landen van herkomst om de samenwerking op het gebied van migratie, inclusief terugkeer, uit te breiden en te verbeteren. De autoriteiten van de landen van herkomst zijn soms niet bereid om samen te werken om verschillende redenen, zoals het belang van *remittances* (geld dat arbeidsmigranten terugsturen naar huis).[28] Zowel bilateraal als met de EU werkt Nederland aan een strategische aanpak om de effectiviteit van de samenwerking op het gebied van terugkeer te vergroten als onderdeel van de bredere relaties met landen van herkomst.

Mensenhandel en Mensensmokkel

Nederland zet zich internationaal in voor de aanpak van mensensmokkel en mensenhandel. Beide onderwerpen vormen belangrijke prioriteiten om de bescherming van

[26] Het REAN programma wordt gefinancierd door het ministerie van Buitenlandse Zaken en Dienst Terugkeer & Vertrek. IOM en Nederlandse overheid bestendigen REAN regeling - IOM Nederland (iom-nederland.nl)

[27] https://www.nlontwikkelingshulp.nl/nl/#/results/themes/prospects-for-refugees-and-migration-cooperation Dit betreft de periode 1-10-2022 tot 30-9-2023.

[28] Wereldwijd is de omvang van *remittances* groter dan de omvang van ontwikkelingshulp.

migranten te bevorderen en irreguliere migratie te verminderen. Voor een effectieve aanpak van mensensmokkel en mensenhandel wordt een integrale benadering als noodzakelijk gezien. Een aanpak waarbij het opsporen en vervolgen van mensensmokkelaars niet alleen het uitgangspunt is, maar waarbij ook begrip wordt getoond voor de motivaties en ervaringen van migranten die van hun diensten gebruikmaken, evenals oog voor de verschillende profielen van smokkelaars.

Nederland zet onder andere in op preventie en het vergroten van bewustzijn over de risico's van irreguliere migratie. Zo heeft Nederland tijdens de consultaties met Nigeria in mei 2023 de intentie uitgesproken om het *School anti-Trafficking Education and Advocacy Project* (STEAP) te steunen. Dit project, geïmplementeerd door ICMPD, heeft als doel om de Nigeriaanse overheid te ondersteunen in de aanpak van mensenhandel door middel van voorlichting binnen de schoolgemeenschap. Daarnaast werkt Nederland samen met partnerlanden en wordt er regionaal geïnvesteerd in het verbeteren van relaties tussen landen en overheidsinstanties om de internationale politie- en justitiesamenwerking te verbeteren. Dat wordt onder andere gedaan via regionale dialogen zoals het Khartoem Proces en de *Niamey Declaration*. Nederland was tevens vertegenwoordigd tijdens de Ministeriële conferentie over mensensmokkel die in november 2023 werd georganiseerd door de Europese Commissie. Tijdens deze internationale conferentie is de *Global Alliance to Counter migrant smuggling* met een *"Call to Action"* gericht aan relevante belanghebbenden waaronder EU-instellingen, agentschappen, lidstaten, partnerlanden en internationale organisaties, gelanceerd.

Ook draagt Nederland middels programmering bij aan het versterken van de aanpak van mensenhandel en mensensmokkel in West- en Noord-Afrika. Naast COMPASS steunt Nederland sinds 2016 het PROMIS-project van UNODC en OHCHR, gericht op verbetering van wettelijke kaders, opsporingscapaciteit, vervolging en internationale samenwerking. In het kader van dit project zijn in Mali, Senegal en Gambia de afgelopen jaren zes gespecialiseerde wetten ontwikkeld op het gebied van mensenhandel en mensensmokkel. Binnen PROMIS wordt doorlopend het aannemen van deze wetten aangejaagd. PROMIS faciliteert ook de uitwisseling van Nigeriaanse aanklagers in Europa en Niger naar Italië en Spanje om de samenwerking tussen de twee continenten te verbeteren bij het opsporen en vervolgen van mensenhandelaren. Tot nu toe heeft dit geleid tot samenwerking in 60 zaken en de arrestatie van vier voortvluchtigen. Ook zijn in de afgelopen periode[29] 2.000 overheidsfunctionarissen en andere betrokkenen getraind in het voorkomen, opsporen, onderzoeken en vervolgen van mensenhandel en mensensmokkel. Vanwege het succes van het PROMIS-project heeft Nederland deze activiteiten in 2023 uitgebreid naar Mauritanië (met UNODC en OHCHR) en Noord-Afrika (alleen met UNODC).

Informatiecampagnes

Nederland investeert in informatiecampagnes om potentiële migranten te voorzien van betrouwbare informatie over de situatie onderweg en op de plaats van bestemming. Door een persoon zo goed mogelijk op de hoogte te stellen over het migratieproces, de daarmee gepaard gaande risico's en mogelijke alternatieven wordt men in staat gesteld beter geïnformeerde keuzes te maken. Dit kan een potentiële migrant doen besluiten om een irreguliere reis te vermijden, waar mogelijk een reguliere route te kiezen of risico's te verkleinen. Op deze wijze draagt de Nederlandse inzet op informatiecampagnes bij aan het verminderen van irreguliere migratie en het beschermen van migranten.

In 2023 heeft het ministerie van Buitenlandse Zaken zijn inspanningen op het gebied van informatiecampagnes geïntensiveerd[30], middels een nieuw project in Noord-Afrika. Met dit project worden jongeren via leerkrachten, ouders, sociale media en beeldmateriaal geïnformeerd over de risico's van irreguliere migratie. Ook binnen het grootschalige COMPASS partnerschap vormt bewustwording van migranten een integraal onderdeel van de inzet. Binnen deze aanpak worden informatiecampagnes gekoppeld aan sociaaleconomische activiteiten gericht op het verbeteren van levensonderhoud. In lijn met de bevindingen van een onafhankelijke evaluatie die het ministerie liet uitvoeren[31], draagt deze aanpak bij aan de duurzaamheid en effectiviteit van informatiecampagnes. Het kan immers daadwerkelijk een alternatief bieden voor potentiële migranten in het land van herkomst. Daarnaast neemt Nederland actief deel aan de werkgroep over informatiecampagnes van het Europees Migratie Netwerk[32] om *best practices* uit te wisselen en kennisdeling onder Europese lidstaten te bevorderen.

[29] https://www.nlontwikkelingshulp.nl/nl/#/results/themes/prospects-for-refugees-and-migration-cooperation Dit betreft de periode 1-10-2022 tot 30-9-2023.
[30] Kamerstuk 36 200 V, nr. 24 en Kamerstuk 30573, nr. 210
[31] Evaluation of Awareness Raising Campaigns for (Potential) Migrants | Report | Government.nl
[32] Expert groups - European Commission (europa.eu)

In totaal werden in 2023[33] via het COMPASS partnerschap meer dan 550.000 potentiële migranten bereikt met bewustwording activiteiten. Deze activiteiten variëren van theater voorstellingen en één op één voorlichting, sessies op scholen, sport evenementen en capaciteitsopbouw van invloedrijke personen zoals gemeenschapsleiders.

Er zijn verschillende uitdagingen omtrent informatie-campagnes. Beslissingen van mensen over irreguliere migratie zijn complex en informatiecampagnes kunnen niet op alle factoren die hier invloed op hebben ingrijpen, zoals het gebrek aan legale migratiewegen of perspectief thuis. Daarnaast blijft de effectiviteit van campagnes lastig meetbaar. Mensen die irregulier zijn gemigreerd en onderdeel waren van een campagne zijn vaak lastig te traceren, waardoor onderzoek naar het effect van campagnes zich vaak met name richt op de achterblijvers. Wel toont onderzoek aan dat maatwerk en een één op één aanpak het meest effectief is als het gaat om gedragsverandering over irreguliere migratie, tegelijkertijd is dit lastig schaalbaar en kostenintensief.[34]

Legale wegen

Legale migratie, in het bijzonder circulaire arbeidsmigratie, is binnen de migratiepartnerschappen dialogen vaak een belangrijk onderwerp. Voor veel partnerlanden is er een duidelijk belang bij de mobiliteit van hun burgers vanwege *remittances*. Diverse partnerlanden hebben hun interesse in legale migratie kenbaar gemaakt. Er is in 2023 gezocht om binnen de bestaande (juridische) kaders tegemoet te komen aan de verzoeken.

Bescherming

Het beschermen van migranten langs de migratieroutes is één van de prioriteiten binnen de migratiepartnerschappen. Dit wordt onder andere bewerkstelligd door partnerlanden te stimuleren en ondersteunen om een effectief asiel- en migratiebeleid te voeren, onder andere zodat migranten langs de migratieroute toegang hebben tot informatie, bescherming en assistentie. Deze aanpak is een duurzame manier om irreguliere migratie tegen te aan. Als migranten na terugkeer geen toegang hebben tot bescherming en diensten, is de kans groter dat herintegratie niet duurzaam is en zij opnieuw zullen migreren. Wanneer mensen op de route of in opvanglanden geen toegang hebben tot bescherming, zullen zij eerder de noodzaak voelen om door te migreren. We zien tegelijkertijd ook dat partnerlanden daar huiverig voor zijn en geen opvangland wensen te worden.

Nederland zet hierop in via zowel politieke inzet en beleidsbeïnvloeding als via programmering. Zo bieden de brede partnerschappen ruimte voor de EU en Nederland om de bescherming van migranten bespreekbaar te maken. Nederland benoemt dan ook zeer regelmatig de noodzaak tot naleving van het internationaal recht binnen de migratiepartnerschappen, zoals bijvoorbeeld in gesprekken met de overheid van Tunesië. Ook in EU-verband pleit Nederland ervoor dat de bescherming van migranten wordt gewaarborgd en adequate monitoring wordt toegepast in de migratiesamenwerking met derde landen. Nederland dringt hier in Europees verband dan ook consistent op aan, bijvoorbeeld waar het gaat om de mensenrechten van migranten in Libië, Mauritanië, Tunesië en Marokko.

De realiteit van partnerlanden en veranderende mondiale verhoudingen beïnvloeden de dialogen en hebben ook impact op de effectiviteit van onze inzet. Dat vraagt om realisme en tegelijkertijd, strategie en doorzettings-vermogen. Concrete steun middels ontwikkelingshulp programmering kan bijvoorbeeld dienen als blijk van goede wil en biedt vervolgens een opening voor een verdere dialoog.

Middels programmering zijn sinds het begin van COMPASS in 2021 meer dan 100.000 migranten ondersteund, bijvoorbeeld middels onderdak, medische en psychosociale hulp, juridische bijstand of ondersteuning bij vrijwillige terugkeer en herintegratie. Ook steunt Nederland UNHCR in Noord-Afrika voor de bescherming en registratie van migranten, vluchtelingen en asielzoekers. Speciale aandacht gaat hierbij uit naar kwetsbare groepen, zoals alleenstaande kinderen of slachtoffers van mensenhandel.

[33] https://www.nlontwikkelingshulp.nl/nl/#/results/themes/prospects-for-refugees-and-migration-cooperation Dit betreft de periode 1-10-2022 tot 30-9-2023.

[34] Evaluation of Awareness Raising Campaigns for (Potential) Migrants | Report | Government.nl

Deze rapportage is een uitgave van:

Het ministerie van Buitenlandse Zaken

Postbus 20061 | 2500 EB Den Haag

© Buitenlandse Zaken | 2024